नेपाल सरकार
Government of Nepal
कृषि विकास मन्त्रालय
Ministry of Agricultural Development
सिंहदरबार, काठमाण्डौ, नेपाल
Singhadurbar, Kathmandu, Nepal

Asian Food & Agriculture Cooperation Initiative

मकै बाली पात्रो (Maize Calendar)

मकै बालीमा गरीने मुख्य कृषि कार्य (प्रमूख कर्महरु)	बैशाख	जेष्ठ	आषाढ	श्रावण	भाद्र	आश्विन	कार्त्तिक	मंसिर	पौष	माघ	फाल्गुन	चैत्र
बर्षे मकै	१ २ ३ ४	१ २ ३ ४	१ २ ३ ४	१ २ ३ ४	१ २ ३ ४	१ २ ३ ४	१ २ ३ ४	१ २ ३ ४	१ २ ३ ४	१ २ ३ ४	१ २ ३ ४	१ २ ३ ४

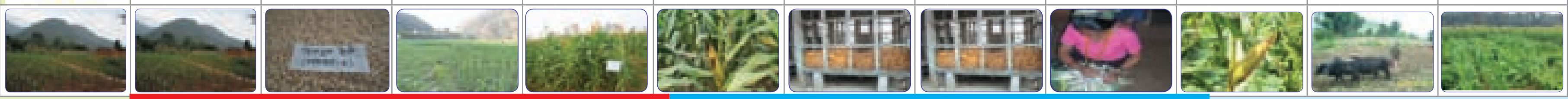

अवस्था	कार्य	विवरण
बीउ छनौटको अवस्था	बीउको छनौट	राम्रो उमार शक्ति भएको उन्नत बीउ किन्ने ।
	बिउको उपचार	१ किलो बीउमा २-३ ग्राम सिरेसान वा बेभिष्टिनद्वारा उपचार गर्ने ।
	मूख्य जातको छनौट (जातीय छनौट)	**उच्च पहाड :-** गणेश - १ र गणेश -२ **मध्य पहाड :-** खुमल पहेंलो, मनकामना - ३, देउती, शितला, मनकामना - ४, मनकामना - ५, मनकामना - ६ **तराईर भित्री मधेशः-** अरुण-२, रामपुर-२, मनकामना-५, मनकामना - ६, गौरब हाईब्रिड मकै, रामपुर हाईब्रिड- २, खुमल हाईब्रिड - २ ।
जग्गा तयारी अवस्था	जग्गाको तयारी	गहिरोसँग जोत्ने र १-२ पटक काठे हलोले जोती माटो बुरबुराउदो पार्ने ।
	मलखाद	डि.ए.पि. =४.३ के.जी., यूरिया =२.७५ के.जी., म्यूरेट अफ पोटास =२.२ के.जी. प्रति कठ्ठा मकै रोप्ने समयमा बेसल डोजको रुपमा प्रयोग गर्ने ।
	बीउ छर्ने तरीका	क) २०-२४ के.जी. बीउ प्रति हेक्टरका दरले लाईनमा लगाउने । ख) हलोको सियो पछाडी लगाउँदा ३५ के.जी. बीउ प्रति हेक्टर (१ हेक्टर= ३० कठ्ठा) छर्ने । ग) छरुवा गर्दा ४०-५० किलो बीउ प्रयोग गर्ने ।
	सिंचाई र व्यवस्थापन	पानी नजम्ने तरिकाले सिंचाइ व्यवस्था गर्ने ।
रोपाइँ गर्ने अवस्था	रोपाइँ गर्ने तरीका	क) लाईनमा लगाउदा ७५से.मी. दुरीमा लगाउने र ५ से.मी गहिराईमा बीउ रोप्ने । ख) हलोको सियोको पछाडी मकैको बीउ खसाउने । ग) छरुवा खेती प्रविधि ।
	रोपाइँको दुरी	७५ से.मी. x २५ से.मी. (पंक्तिबद्ध बीउ रोप्ने) ।
	झारपात नियन्त्रण	क) पहिलो गोडाई उम्रिएको २०-२५ दिनभित्र । ख) दोस्रो गोडाई पहिलो गोडाईको २-३ हप्तापछि ।
जमरा आउने अवस्था	मलखादको मात्रा	६० के.जी. नाईट्रोजन टप ड्रेसिङ्गमा प्रयोग गर्ने ।
	टप ड्रेसिङ्ग गर्ने समय	२ के.जी. यूरिया प्रति कठ्ठा पहिलो गोडमेल पछि र अर्को २ के.जी यूरिया प्रतिकठ्ठा दोस्रो गोडमेल पछि प्रयोग गर्ने ।
	पानीको व्यवस्थापन	माटोमा चिस्यानको अवस्था अनुसार पानीको व्यवस्थापन गर्ने ।
	किटनासक विषादीको प्रयोग	किराहरु देखिए मात्र प्रयोग गर्ने । झोल विषादीको रुपमा सुपर .डी (क्लोरोपाइरीफोस र साइपरमेथ्रिन) २ एम.एल. प्रति लिटरका दरले प्रयोग गर्ने ।
पाक्ने अवस्था	रगीङ्ग गर्ने तरीका	बेजात, रोगी बोटहरु हटाउने ।
	बीउको लागि छनौट तरीका	स्वस्थ, गुणस्तरीय एवम् पोटिलो बीउ छान्ने ।
	पानीको निकास	कुलोको व्यवस्था गर्ने, खास गरी फूल्ने फल्ने र दाना लाग्ने अवस्थामा पानीको निकास अत्यावश्यक पर्छ ।
	अन्य व्यवस्थापन	बाली चक्र एवम् मिश्रीत खेती प्रविधिलाई जोड र प्राथमिक्ता दिने ।
काट्ने र थन्काउने अवस्था	मकै भाँच्ने अवस्था	६० दिनदेखि २१५ दिनसम्म । क) घोगा फुस्रो हुने । ख) घोगाको जुङ्गा कालो हुने । ग) मकैको दाना र खोया जोडिने ठाँउमा कालो देखिने ।
	मकै भाँच्ने तरीका	पाकेपछि हसियाले काट्ने वा हातले भाँच्ने ।
	थन्काउने अवस्था	मकै भण्डारण गर्दा चिस्यानको मात्रा १२% भन्दा बढी भएमा कुहिने भएकोले राम्ररी सुकाई भण्डारण गर्नुपर्छ ।

मकै बालीमा लाग्ने किराहरुको जानकारी

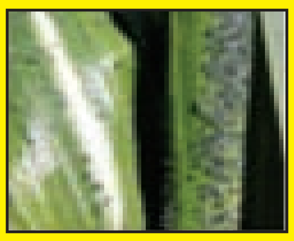

किर्थो	फेदकटुवा	धर्के गवारोको वयस्क	मकैको लाही
१. किर्थो धेरै लागेको ठाउँमा डर्सबान २०५ ई.सी. झोल १ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाइ छर्ने । २. जाडो महिनामा गहिरो गरी खनजोत गर्नाले यस किराका फूलहरु नष्ट हुन्छ ।	१. सेभीन २ देखि ३ ग्राम प्रतिबोटका दरले सबै गुभोमा हाल्ने ।	मित्र जीवहरुको संरक्षण गर्ने र ट्राइकोग्रामा परिजीवी किरा हप्तामा ५०,००० देखि १००,००० सम्म प्रति हेक्टरका दरले छाड्ने ।	१. मित्र जीवको संरक्षण गर्ने । २. साइपरमेथ्रिन १.५ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा हाली छर्ने ।

मकै बालीमा लाग्ने रोगहरू

डढुवा Leaf Blight	घोगा कुहिने रोग (Ear Rot)	डाँठ कुहिने (Stalk Rot)	ध्वाँसे थेग्ले रोग (Gray Leaf Rot)
१. थाईराम नामक ढुसीनासक विषादी २.५ ग्राम प्रति के.जी. बीउलाई उपचार गर्ने । २. डाईथेन एम-४५ विषादी २.५ के.जी. प्रति हेक्टरका दरले ७००-८०० लिटर पानीमा मिसाई छर्ने ।	थाईरामले बीउ उपचार गर्ने ।	यो रोग ब्याक्टेरिया तथा ढुसीजन्य भएकोले मलखादको सन्तुलित मात्रा प्रयोग गर्ने र पोटास मलको प्रयोगले रोग विरुद्ध अवरोधक शक्ति बढ्ने हुन्छ ।	रोग अवरोधक जातहरु लगाउने जस्तै गणेश - १, गणेश - २, देउती, शितला, मनकामना -४, आदि जातहरु ।

वस्तुहरु	खर्च (रु.)	वस्तुहरु	आम्दानी (रु.)
बीउ २४ के.जी. x रु. ६०/-	१४४०/-	मकै उत्पादन ३२१० के.जी. x रु. १६	५१३६०/-
ज्यामी ज्याला रु. ११४ x रु. ३५० (जोताईदेखि काट्नेसम्म)	३९,९००/-	अन्य उत्पादन भुस आदि = ३६२२ के.जी. x रु. १ प्रति के.जी.	३६२२/-
सिँचाई + मलखाद	४२३६/-		
किटनासक र अन्य	१४५०/-		
जम्मा	४६९५६/-		५४९८२/-

खुद नाफा = रु. ५४९८२ - रु.४६९५६ = रु. ८०२६/-

उन्नत मकै खेती
मकै खेती गर्न जग्गा राम्ररी जोती बुरबुराउँदो बनाउनु पर्छ । दोमट माटो, प्रागँरिक पदार्थ प्रशस्त भएको र पि. एच ७.५-८.५ सम्म भएको माटो उपयूक्त हुन्छ । पानीको राम्रो निकास हुनु जरुरी छ ।

मलखादको प्रयोग
प्राङ्गरीक मल १०-१५ मेट्रिक टन प्रति हेक्टर तथा रसायनिक मल १२०:६०: ४० नाइट्रोजन फोसफोरस र पोटास के.जी. प्रति हेक्टर प्रयोग गर्दा उत्पादन राम्रो हुन्छ। सिफारीस मात्राको आधा भाग नाइट्रोजन, पुरा भाग फोसफोरस र पोटास जग्गा तयारीको बेला हाल्नुपर्छ । बाँकि आधा भाग नाइट्रोजन मल दुई पटक टप ड्रेस गर्नुपर्छ । पहिलो टप ड्रेस करिब घुँडासम्मको अग्लो अवस्थामा तथा दोस्रो जुँगा वा चमरा निस्कने बेलामा हाल्नुपर्छ ।

रोप्ने तरीका
लाईनदेखि लाईन ७५ से.मी तथा बोटदेखि बोट २५ से.मी. कायम राख्नु पर्दछ । यसरी रोप्दा बोटको संख्या कम्तीमा करीब ६६००० बोट प्रति हेक्टर कायम गर्नुपर्छ ।

मकै लगाउने समय
मकै हिउँद बर्षा तथा बसन्त मौसममा लगाउन सकिन्छ । हिउँदे मकै भदौ, असोजमा र बसन्ते मकै फाल्गुन, चैत्रमा तथा बर्षे मकै बैशाख महिनामा तराई तथा भित्री मधेशमा लगाउन उपयुक्त हुन्छ। उच्च पहाडमा फाल्गुन, चैत्रतिर र मध्य पहाडमा बैशाख जेष्ठतिर मकै लगाउन सकिन्छ ।

गोड्मेल
पहिलो गोडाई रोपेको ३० दिनभित्र र दोस्रो गोडाई ५० दिनभित्र गरी माटोको उप्केरा लगाँउदा राम्रो हुन्छ ।

सिंचाई व्यवस्थापन
वर्षे मकैलाई खासै सिंचाई दिनु पर्दैन । हिउँदे मकै तथा बसन्ते मकैलाई दुईचोटि सिंचाई दिदाँ राम्रो हुन्छ । गोड्मेल गरेर त्यसपछि सिंचाई गर्दा राम्रो हुन्छ । मकैमा पानी जम्न दिनु हुँदैन ।

रोग र किरा व्यवस्थापन
मकैमा ग्वारो किराको प्रकोप बढि भएकोले फयूराडन ८-१० के.जी. प्रति हेक्टर (३-४ दाना प्रति बोट गुबोमा हाल्ने) । यो बिषादिको प्रयोगपछि करीब ३० दिनसम्म मकैको कुनै भाग गाई वस्तु वा मानिसले प्रयोग गर्नु हुदैन । पात डढुवा रोग लागेमा ढुसिनासक औषधि प्रयोग गर्न सकिन्छ ।

मकै भाँच्ने
मकैको घोंगा फुस्रो भएमा र घोंगाको जुगां कालो भएमा मकै पाकेको थाहा पाउनु पर्छ । मकै भाँच्ने बेलामा घोगाहरुको खोस्टा राम्ररी सुकेर खैरो रंगमा परिणत भएपछि दानाहरुमा चिस्यानको मात्रा २०-२२ प्रतिशतसम्म हुँदा भाँच्न सकिन्छ ।

सुकाउने र थन्काउने
मकै भाँचेपछि घोगाहरु नङ्गयाउने, राम्ररी सुकाउने, छोडाउने र पछि फेरी दानालाई ५-६ घाममा सुकाएर १०-१२ प्रतिशतसम्म चिस्यान राखी भण्डारण गर्न उपयुक्त हुन्छ ।